

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФАКТОРИ ЗРОСТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

Для реалізації концепції прискорення соціально-економічного розвитку України визначальним є перехід до всебічної інтенсифікації виробництва, переорієнтація підприємств на більш повне та першочергове використання якісних факторів економічного зростання. Така стратегія обумовлюється тими змінами, що відбуваються в економіці нашої країни і які зробили процес інтенсифікації об'єктивною необхідністю.

Шлях, за якого економічне зростання забезпечується за рахунок більш ефективного використання всіх видів ресурсів, тобто відтворення відбувається в результаті удосконалення організаційних, матеріальних та особистих факторів виробництва, створює передумови для отримання більшого обсягу суспільного продукту при тій самій масі використаних ресурсів. Таке розширене відтворення характеризується в економічній теорії як інтенсивне.

На сучасному етапі українські підприємства не спроможні забезпечувати зростання ефективності своєї діяльності на основі підвищення фондоозброєності праці, введення в дію нових виробництв, збільшення їх потужності. За цих умов на перший план виступають завдання підвищення рівня організації праці і виробництва, якості управління, кваліфікації персоналу, скорочення непродуктивних витрат, тобто оперування інтенсивними факторами економічного розвитку. Досвід багатьох розвинутих країн світу довів, що пошук та використання резервів у напрямку удосконалення організації праці і виробництва призводить до не менш вагомих економічних результатів, ніж впровадження нової техніки та технології.

Реалізація організаційних факторів на рівні підприємства визначається конкретними діями щодо удосконалення організації та обслуговування робочих місць, поліпшення умов та режиму праці, підвищення якості планування, стимулювання, організації виробничих процесів у просторі та часі тощо. Виробничий процес на підприємствах машинобудівельного комплексу переважно характеризується неузгодженістю різних його елементів, що призводить до великих непродуктивних витрат робочого часу. Пояснюється це, насамперед, порушенням сталих кооперативних зв'язків, низьким рівнем організації праці, виробництва, управління, застосуванням недосконалих технологій, змінами у мікро- та макросередовищі підприємств та іншими факторами. При цьому елементи такої неузгодженості проявляються не тільки у порушенні, наприклад, системи обслуговування робочих місць, які несвоєчасно забезпечуються інструментом, матеріалами, виробничими завданнями, а і в тому, що порушується взаємозв'язок між різними операціями виробничих процесів, в наслідок чого зростає питома вага міжопераційних перерв у тривалості виробничого циклу. Як результат, збільшується дискретність виробничого процесу, знижується ефективність використання засобів виробництва та праці. Для підвищення ефективності виробництва необхідно більш широко застосовувати елементи раціональної організації праці і виробництва, підтримувати часову пропорційність між окремими елементами виробничого процесу, оперативно координувати його у часі та просторі. Рівень досконалості організації праці і виробництва в значній мірі зумовлює рівень використання матеріально-технічної бази підприємства та її розвиток, ефективність впровадження нової техніки. Можна стверджувати, що недостатня увага до проблем підвищення ефективності використання організаційних факторів виробництва, поряд з матеріально-технічними факторами, призводить до зниження економічних результатів роботи українських підприємств. Особливої уваги заслуговують резерви зростання ефективності виробництва, які базуються на скороченні тривалості виробничого циклу виготовлення продукції. Виробничий цикл є важливим календарно-плановим нормативом організації виробничого процесу у часі. Виходячи з його тривалості, визначають термін запуску продукції у виробництво, складають календарний план її виготовлення на всіх стадіях виробничого процесу, узгоджують роботу обслуговуючих підрозділів підприємств, обчислюють величину незавершеного виробництва та норматив оборотних коштів. Виробничий цикл складається з робочого періоду або часу, за який відбуваються зміни фізичного чи хімічного стану предметів праці, і часу перерв, які відбуваються як у робочий, так і у неробочий час.

З позиції необхідності загального скорочення часу виробництва продукції немає різниці, яку складову виробничого циклу скорочувати. Але з точки зору на те, які витрати необхідно для цього понести, вибір складової для скорочення вимагає більш принципового підходу.

Скорочення робочого періоду стає можливим за умови використання більш продуктивного обладнання або впровадження більш ефективної технології. За цих умов скорочення тривалості робочого періоду пов'язано з технічними нововведеннями і вимагає чималих капітальних вкладень. За іншої ситуації, коли скорочення виробничого циклу буде здійснюватися через „стиснення” часу перерв, кінцеві

результати будуть такими самими, як і у першому випадку, відбудеться скорочення тривалості виробничого циклу, але економічні результати дещо іншими. Як правило, необгрунтовано великі міжопераційні перерви є наслідком недоліків в організації праці і виробництва, усунення яких не вимагає великих матеріальних витрат як у першому випадку, а загальний результат щодо скорочення тривалості виробничого циклу буде таким самим. З точки зору підвищення ефективності виробничого процесу, стратегічним направленням щодо скорочення тривалості виробничого циклу має стати зниження частки міжопераційних перерв, які за даними досліджень, сягають до 60 % загальної тривалості циклу. Проте, незважаючи на те що в структурі виробничого циклу час міжопераційних перерв значно перевищує час робочого періоду, основна увага керівників та спеціалістів підприємств, як правило, приділяється змінам робочого періоду. Така ситуація є наслідком того, що тривалий час підприємствами ставилося питання не скорочення виробничого циклу виготовлення виробу, а зменшення трудомісткості продукції, як нормативного показника та такого, що використовується при розрахунках продуктивності праці. Проте, трудомісткість продукції, як економічна категорія, не містить усіх фактичних витрат часу на виготовлення продукції і є розрахунковою величиною. Її зниження забезпечувалося технічними рішеннями і адекватними матеріальними витратами, які виділялися в минулому централізовано. Тому на передній план керівники підприємств ставили проблеми технічного переозброєння, а не вдосконалення організації праці і виробництва.

В умовах конкурентної економіки організація праці і виробництва відіграє особливо важливу роль у розв'язанні завдань підвищення ефективності виробництва. На відміну від технічних та технологічних шляхів розв'язання цієї проблеми, удосконалення організації праці і виробництва дозволяє без додаткових капітальних вкладень, при незмінній чисельності персоналу, збільшити обсяги виробництва, більш ефективно використовувати виробничі ресурси. Скорочення часу виробництва продукції відіграє визначальну роль у переведенні виробництва на переважно інтенсивні форми економічного розвитку і характеризує рівень ефективності виробничих процесів. Резервом скорочення часу виробництва виступає мінімізація перерв у робочий час, міжопераційних перерв. Такі перерви можуть бути об'єктивно обумовленими та такими, що утворюються в наслідок недоліків в організації виробничих процесів. До об'єктивно обумовлених міжопераційних перерв відносяться перерви, які утворюються внаслідок: різниці у тривалості виконання часткових виробничих процесів; партійної обробки деталей; створення необхідних для ритмічного ходу виробництва запасів. Ці перерви є розрахунковими і враховуються при планових розрахунках тривалості виробничого циклу. До міжопераційних перерв, які з'являються внаслідок недоліків в організації праці і виробництва, слід віднести перерви, що є результатом: несвоєчасного забезпечення робочих місць предметами праці, інструментом, технологією; неукомплектованості складальних операцій; неритмічного виконання часткових виробничих процесів; чекання оформлення документів та відвантаження, різних інших обставин організаційного характеру. Така класифікація міжопераційних перерв важлива не тільки в теоретичному плані, а має також практичне застосування. Якщо фактична тривалість виробничого циклу може включати всі без виключення види міжопераційних перерв, то нормативна повинна включати тільки об'єктивно обумовлені міжопераційні перерви. Практичні дослідження структури виробничого циклу виготовлення машинобудівельної продукції свідчать про те, що об'єктивно обумовлені міжопераційні перерви складають всього близько 50 % від їх загальної тривалості. В міжопераційних перервах особливе місце займають перерви, що виникають у зв'язку з різними непередбаченими організаційними обставинами, які важко прогнозувати, але які практично завжди мають місце. У цьому зв'язку, враховуючи також, що безперервність виробничих процесів залежить від багатьох різнопланових факторів, тривалість виробничого циклу не може прийматися як строго розрахункова величина, яка враховує тільки об'єктивні умови виникнення міжопераційних перерв. В реальних умовах виробництва для забезпечення безперервності роботи на робочих місцях необхідно проектувати деякий резерв часу, який би дозволяв регулювати хід виробничого процесу. Такий резерв часу рекомендується мати на часткових виробничих процесах, які обумовлюють тривалість виробничого циклу.

Реалізація стратегії скорочення часу на виготовлення продукції розпочинається в процесі організаційної підготовки виробництва, одним із завдань якої є забезпечення раціональної взаємодії всіх елементів виробничого процесу з тим, щоб при мінімальних витратах забезпечити найкращі результати. Підсумовуючи все вище викладене, можна стверджувати, що з точки зору резервів підвищення ефективності виробничого процесу чимала їх частка знаходиться у сфері удосконалення організації праці і виробництва і їх реалізація може забезпечити значні економічні результати.